

Į rajoną nusileido mokslininkų desantas

Šią savaitę į mūsų rajoną sugužėjo visas būrys mokslininkų. Botanikos, zoologijos, etnokultūros, muzikologijos, istorijos ir kitų sričių specialistai bei šiuos mokslus studijuojantis jaunimas kartu su Kupiškio istorikais lankosi Kupiškio ir Skapiškio apylinkėse. Čia tyrinėja gamtą, bendrauja su žmonėmis ir renka medžiagą savo būsimiems tiriamiesiems darbams. Jau pirmosiomis dienomis biologai mūsų rajone aptiko keletą įspūdingų gamtos egzempliorių: į Lietuvos raudonąją knygą įrašytą raudonpilvę kūmutę, žaliają rupūžę ir meškinį česnaką. Istorikai rado įdomių faktų apie čia gyvenusias žydų bendruomenes.

Ingrida NAGROCKIENĖ

**Išsamesnio tyrimo
nebegali būti**

Tiek mokslo žmonių, kiek šią savaitę suvažiavo į Kupiškio rajoną tirti mūsų krašto istorijos, literatūros, etnokultūros, muzikos ir kitų sričių, mūsų krašte seniai buvo. Šie specialistai čia pasiruošę surinkti kuo daugiau medžiagos savo tiriamiesiems straipsniams siekiant išleisti dvi didžiules ir

Dalis ekspedicijos autorių ir pateikėjų Aldonos Vasiliauskienės sodyboje Skapiškyje.

Aušros Jonuštės nuotrauka

išsamias monografijas apie Kupiškio ir Skapiškio valsčius. Minėtos knygos papildys jau išleistas knygas apie Kupiškį ir plačią „Lietuvos valsčių“ seriją.

Kompleksines lokalinių tyrimų „Lietuvos valsčių“ serijos autorių

ekspedicijas į mūsų rajone ir kitas aprašomas vietas kasmet rengia „Versmės“ leidykla. Per 13 praėjusių metų ji jau suorganizavo 92 tokias ekspedicijas.

Šį projektą vykdyti Kupiškyje lei-

dyklai padeda Kupiškio etnografijos muziejaus specialistė Aušra Jonuštė. Ji būsimųjų monografių apie Kupiškio ir Skapiškio valsčius vyriausioji redaktorė ir sudarytoja.

Nukelta į 7 p.

Į rajoną nusileido mokslininkų desantas

Atkelta iš 1 p.

Anot jos, mūsų rajone tokio didelio analogiško projekto dar nebuvo.

„Šios monografijos nuo buvusių knygų apie mūsų kraštą skirsis savo platumu. Jose surinkta medžiaga bus žymiai išsamesnė - manau, kad labiau iširti Kupiškio vėliau nebelabai pavyks. Pačios knygos bus po tūkstantį puslapių“, - sakė redaktorė.

Kada leidiniai pasirodys visuomenei, A. Jonušytė tiksliai pasakyti negalėjo. Anot jos, leidykla finansuoja tik pačias ekspedicijas, taip pat pasirūpins knygų leidyba. Pastarajam darbui teks ieškoti papildomų pinigų. Mat leidėjai sutinka apmokėti dalį leidybai reikalingų išlaidų.

Tikimasi, jog per 3-5 metus Kupiškio ir Skapiškio valsčių monografijos pasieks skaitytojus.

Gamtos ir istorijos staigmenos

O kol kas per dvi dešimtis humanitarinių mokslų, istorijos, muzikologijos, etnokultūros, architektūros, agronomijos, gamtos ir kitų sričių specialistų visą savaitę žada važinėti po mūsų rajoną, bendrauti su gyventojais, klausytis jų prisiminimų, studijuoti archyvinę medžiagą, sukauptas mokslines studijas, anksčiau skelbtus straipsnius. Būrys mokslininkų ir studentų stengsis surinkti reikalingus duomenis apie įvairias gyvenimo realijas ir įvykius.

Savaitei įpusėjus dalis ekspedicijos dalyvių rinkosi į bendrą pasitarimą, kur dalijosi savo išpuodžiais ir pastebėjimais. Didžiausią atradimo džiaugsmą pirmosiomis projektų dienomis, ko gero, patyrė ekspedicijos gamtininkai. Zoologas skapiškėnas Mantas Arbūzas savo sodybos tvenkinyje rado itin retą varlių rūšį mūsų kraštuose - raudonpilvę kūmutę. Į gegutės kukavimą panašius garsus skleidžiančios varlės įtrauktos į Lietuvos raudonąją knygą. Taip pat gamtininkas pastebėjo į šį leidinį įrašytą žaliają rupūžę.

Kitas žinomas gamtos tyrinėtojas ir mylėtojas, Anykščių r. meras Sigutis Obelevičius Kupiškio rajone aptiko retą augalą - meškinį česnaką. Tai vienas seniausių pasaulyje vaistinių augalų ir mūsų šalyje itin saugomas.

Netikėtų faktų rengiant straipsnį apie tarpukariu Kupiškyje gyvenusią žydų bendruomenę sužinojo ir Vilniaus universiteto istorikas Simonas Jurkštaitis. Jį nustebino tai, kad viename rastų 1928 metų dokumentų minimas žydų tautybės žemdirbys. Žemės ūkiu šie žmonės retai kada vertėsi, mat

Kupiškio etnografijos muziejuje. Iš kairės: dr. Skaidrė Urbonienė, dr. Vytautas Mašauskas ir istorikas Simonas Jurkštaitis.

prieš kelis šimtus metų uždraudus žydams kištis į žemdirbystę, jie vėliau ir atrato nuo šių darbų.

Sužavėjo banko pastatas

Kupiškio ir kitų mūsų miestelių architektūrinę raidą sovietmečiu pasiryžo patyrinėti architektas, humanitarinių mokslų daktaras Vaidas Petrulis. Per keletą dienų jis bandė susipažinti su Kupiškio miesto architektūra. Jo akį labiausiai patraukė DNB banko ir Skapiškio kultūros namų pastatai.

„Kiekvieną dieną kalbuosi su žmonėmis, vartau literatūrinę medžiagą bibliotekoje, muziejuje, stebiu pačius pastatus. Miesto architektūra nėra unikali ir išskirtinė. Bet smagiausia buvo pamatyti banko pastatą - tai nėra ypatingas architektūros statinys, bet jis gana žaismingas. Taip pat dėmesį patraukė Skapiškio kultūros namai. Abu šie pastatai - postmodernizmo grynuoliai. Sovietų sąjungoje tokių nebuvo labai daug, todėl šie pavyzdžiai - vertingi. Aišku, malonu buvo pamatyti prieškarinio pastatus“, - apie ekspediciją pasakojo V. Petrulis.

Pirmą kartą Kupiškyje besilankanti architektą nustebino ir Henriko Orausko skulptūros. Jos, pasak tyrinėtojo, suteikia miestui unikalumo.

Kupiškio senąja ir dabartine kryždirbyste domisi menotyrininkė Skaidrė Urbonienė. Ji jau apklausė žinomus mūsų krašto medžio drožėjus Joną Šmigelską ir Leoną Perekšlį.

Specialistė pastebėjo, kad šiais laikais jau nebekuriami Kupiškiui būdingi senieji kryžiai su mažais altorėliais. Dabartiniams darbams pasirenkama bendra iš visų kraštų maišyta specifika.

„Tačiau džiugu, kad mūsų rajone vis dar gyvuoja tradicijos kryžius statyti sodybose, atkuriami kaimo

kryžiai“, - sakė S. Urbonienė.

Aplankys senąsias giedotojas

Kaip kito Kupiškio rajono dirvožemis, kaip juo naudojosi mūsų ūkininkai nuo prieškarinio iki šių laikų, tyrinėja agronomas, agrochemikas, biomedicinos mokslų daktaras Vytautas Mašauskas. Ypač mokslininką domina laikotarpis po kolektyvizacijos.

Jis jau šokių duomenų savo tyrimui gavo mūsų rajono Savivaldybės Žemės ūkio skyriuje. Tačiau didelė jų dalis, pasak agronomo, Vilniuje ir nemažai duomenų persunkta sovietine propaganda.

„Nelengva rasti informacijos šia tema. O kas yra, reikia pervertinti, nes to meto straipsniai, literatūra kvepėjo šokia tokia propaganda“, - sakė V. Mašauskas.

Kaip pavyzdinę Skapiškio ūkininką mokslininkas žada plačiau pakalbinti Joną Pakalnių. Jo ūkininkavimo principai itin sužavėjo ekspedicijos dalyvį.

Būsimose Kupiškio ir Skapiškio valsčių monografijose taip pat atsiras vietos mūsų krašto muzikai. Etnomuzikologės - humanitarinių mokslų daktarė Daiva Račiūnaitė-Vyčiniene, Vilija Dačinskienė, Varsa Zakariene bei Žaneta Svobonaitė - šią savaitę lanko liaudiškas dainas mokančius kupiškėnus (Vilhelminą Elskienę, Bronę Indriuliene, Vaną Juknevičienę, Petrą Stanionį, Joną Uzielą, Henriką Stasėną, Leonardą Juškėną, Aldoną Kitrienę).

Tyrėjoms ypač svarbu išklausti ir įamžinti „kantičkinės“ giesmes. Šie kūriniai, pasak D. Račiūnaitės-Vyčiniene, nuo senų laikų buvo giedami visoje Lietuvoje, tačiau jų melodija kiekviename krašte šiek tiek skirdavosi.

„Kupiškyje žadame apsistoti trims

Dr. Daiva Vyčiniene klausosi pateikėjos Vilhelminos Elskienės (viduryje). Kairėje Vilija Dačinskienė.

Architektas dr. Vaidas Petrulis klausinėja Albiną Vaižmužį (kairėje).

Aušros Jonušytės nuotraukos

dienoms. Tai labai mažas laikas tokiai ekspedicijai - paprastai tenka skirti savaitę, kad prakalbintum žmogų ir priprašytum jo padainuoti. Todėl šios kelionės pas Kupiškio giedotojus bus daugiau apžvalginės. Gerai, kad Vilniuje esame sukaupę tikrai nemažai medžiagos apie Kupiškio tautosaką ir, manau, šis darbas mums pavyks“, - sakė etnomuzikologė.

Rengiant ekspediciją į mūsų kraštą, anot jos, norima palyginti, kaip keičiasi kupiškėnų santykis su daina, giesme šiais laikais. Be to, mokslininkėms itin svarbu surinkti visas detales, kokiomis sąlygomis, aplinkybėmis, nuotaikomis buvo vartojami tautosakos kūriniai.

Primins J. Baltušio kelius

Ypač platų ir išsamų tyrimą monografijoms žada parengti humanitarinių mokslų daktarė, filologė, vertėja Genovaitė Dručkutė. Ji užsimojo panagrinti mūsų krašto rašytojo Juozo Baltušio ir jo kūrybos santykį su Kupiškio ir šį darbą pradėjo jau prieš mėnesį.

Ekspedicijos dalyvė renka medžiagą bibliotekoje, muziejuje, skaito ir klauso žmonių prisiminimus apie rašytoją. „Aš ir pati glaudžiai susijusi su J. Baltušio kūryba ir asmenybe. Pažinojau jį asmeniškai, ne po vieną kartą perskaičiau visas knygas, stebėjau spektaklius pagal jo kurtas pjeses“, - sakė Kupiškio litera-

tūrą nagrinėjanti mokslininkė.

Žavėtis savo rajono rašytoju, anot jos, tikrai verta. Išvertus į prancūzų kalbą žinomą šio autoriaus romaną „Sakmė apie Južą“ prancūzai iki šiol vertina šią knygą už itin platų jos žodyną.

Gausią ekspedicijos komandą lydi ir keletas jaunų kultūros istorijos ir antropologijos studentų, kuriems nepaisant jų patyrimo teko gana sudėtingos temos. Bendraudami su kupiškėnais jie bandys panagrinti, kuo ypatingas mūsų gyventojų bendravimas, kaip jis keitėsi. Taip pat bus renkamos žinios apie kupiškėnų laidotuvių tradicijas bei jų mintys apie mirtį.

Į ekspediciją įsijungė ir patys kupiškėnai. Kupiškio rajono ugniagesių istoriją bandys išnarplioti bibliotekininkė Danutė Baronienė. Bibliotekų raidą nuo pat dvarų laikų tyrinėti Kupiškio rajono savivaldybės viešosios bibliotekos direktoriaus pavaduotoja Lina Matiukaitė. Mūsų rajone rastas senovines monetas aprašys Minijus Pučeta.

Monografijai medžiagą renka ir daugiau projekto narių. Tačiau jų tyrimų rezultatai bus aiškesni ekspedicijai pasibaigus. Šių autorių moksliniais pripažinti straipsniai per tris mėnesius nuo jų įteikimo leidyklai bus skelbiami „Versmės“ leidyklos elektroniniame serijiniame leidinyje „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, svetainėje www.llt.lt.